

ationer — da han gik ind i Struensees kortvarige Konseil, da han sluttede sig til Kronprins Frederik og svigtede Juliane Marie og hendes Parti, og da han efter sit sidste Nederlag skumlede sammen med Lüttichau. Snæversyn og Svaghed kan forklare meget, men dog ikke undskylde hans Holdning efter Struensees Fald.

Ar. L.

Slesvigholstenismen er i sin Oprindelse og Udvikling sammensat af saa forskelligartede Strømninger, at man for at forstaa dens Væsen maa udskille den Indsats, som hver enkelt af Førerne har gjort. I de senere Aar er der — væsentlig som Dissertationer — udkommen flere Bøger, der bidrager til Opgavens Løsning. Som Nr. 11 i det slesvigholstenske Universitetsselskabs Skrifter udsendtes 1927 Carl Gehrcke: *Theodor Mommsen als schleswig-holsteinischer Publizist*. Mommsens politiske Virksomhed i det slesvigholstenske Spørgsmaal samlede sig væsentlig om den korte Tid — fra Midten af April til Oktober 1848 — han, med en enkelt Afbrydelse, redigerede Schleswig-Holsteinische Landeszeitung. Kilderne til Arbejdet er i væsentlig Grad Mommsens Artikler. Forf. har haft Adgang til at benytte Mommsens Eksemplar af Bladet, hvori Mommsen har forsynet nogle af sine Artikler med Signatur, og har derigennem kunnet bestemme ham som Forfatter til en Række Artikler, der er af Vigtighed for Forstaaelsen af hans politiske Ideverden. Bogen er delt i to Hovedafsnit. Det første er en Undersøgelse af Mommsens Stil, dens Ejendommeligheder og Virkemidler; det andet en Fremstilling af Mommsens politiske Anskuelse, saaledes at man først faar belyst hans Stilling til tysk Politik, dernæst Forholdet til Slesvig-Holsten og hans Syn paa det nordslesvigske Spørgsmaal, og endelig Mommsens Overgang fra at være Augustenborger til at blive Annexionist. Skønt født Slesviger afveg Mommsen i politisk Indstilling ganske fra de ældre Liberale, thi i Forfatningsspørgsmaalet spillede Hertugdømmernes historiske Ret ingen Rolle for ham. Den ledende Traad i hans Politik var Slesvig-Holsten som Led af det tyske Rige under Preussens Førerskab. Ud fra dette Standpunkt rejste han Kritik saavel af Forbundsdagens og Preussens Holdning over for den dansk-tyske Konflikt som af den slesvigholstenske Stænderforsamlings og Landsforsamlings Virksomhed. Han kom derved i et Modsætningsforhold til sine Landsmænd, der førte til aabent Brud, da han i 1866 gik over til Annexionspolitikken; men i den manglende Forstaaelse af det nordslesvigske Spørgsmaal stemte han overens med sine Landsmænd. Skønt han bekendte sig som

Tilhænger af Nationalstatsideen, var det hans Ønske at drage det samlede Slesvig ind under det tyske Rige, og her tog han »den historiske Ret« i Brug for at vise Kravets Berettigelse. Derfor modsatte han sig den provisoriske Regerings Tilbud om Slesvigs Deling; først i August 1848, da Slesvigs Skæbne faktisk var afgjort, fandt han Delingstanken antagelig. Mommsen forstod ikke Nordslesvig. Han saa Nordslesvigs Danskhed som Frugten af rigsdansk Agitation og opererede ydermere med en Teori om en rigsdansk Kolonisering af Haderslev Amt — en Teori, som Gehrcke skænker Tiltro (S. 128). Ikke heller kan Anmelderen beundre Mommsens »ungemeinen Scharfblick«, naar han i 1848 formodede, at Nordslesvigs Byer vilde stemme for Tyskland, medens Landsognene vilde stemme for Danmark.

I samme Plan falder Anni Meetz's Dissertation *Johann Gustav Droysens politiske Tægtigkei i der Schleswig-Holsteinischen Frage* (1930). Bogen er udkommen som Bd. 3 af »Erlanger Abhandlungen zur mittleren und neueren Geschichte« udg. af Bernh. Schmeidler og Otto Brandt. Kilderne til Dr. Meetz's Arbejde har for en væsentlig Del været R. Hübners righoldige Udgave af Droysens Brevveksling, samt nogle Betænkninger om Hertugdømmernes Stilling, der findes i Droysens efterladte Papirer. Anni Meetz har valgt den strengt kronologiske Fremstillingsmaade og giver en noget bredere Skildring af den politiske Baggrund end Gehrcke. Bogen begynder med Droysens Virksomhed i Kiel, fortsætter med hans Arbejde for den provisoriske Regering under Trearskrigen og ender med hans Tilslutning til Annexionspolitikken 1866. Fremstillingen af Droysens Virksomhed 1848—50 danner Hovedafsnittet. Medens Mommsen bearbejdede Stemningen i Holsten, var Droysen den provisoriske Regerings Tillidsmand i Frankfurt, hvor han gennem 17-Mands Udvalget søgte at tvinge det tyske Forbund til at anerkende den provisoriske Regering. Den ideelle Baggrund for Droysens Politik var imidlertid Ønsket om Tysklands Enhed under Preussens Førerskab. Som Deputeret for Holsten i Nationalforsamlingen drev han en Politik, der støttede Preussen, men i Øjeblikket gik mod Hertugdømmernes Interesser. Derfor led Droysen den store Skuffelse, da den preussiske Konge afslog Kejserværdigheden. Det gav Anledning til de ovennævnte Betænkninger fra 1849, som indeholder Droysens Forslag til en Ordning af Forholdet mellem Kongeriget og Hertugdømmerne som en Union efter svensk-norsk Mønster. Meetz opfatter det som et fortvivlet Forsøg paa at gøre Preussen opmærksom paa Stillingen i Hertugdømmerne, men den Omstændighed, at Droysen nærmere har udformet Tanken, kunde

tyde paa, at den har haft fastere Rod i hans Sind. For en Mand med Droysens Indstilling overfor Preussen kunde det ikke være vanskeligt at godkende Løsningen af det slesvigholstenske Spørgsmaal i 1866. Meetz's Bog er værdifuld ved det Indblik, den giver i Forholdet mellem Hertugdømmerne paa den ene Side og Preussen og det tyske Forbund paa den anden; det er et Emne, som vistnok fortjener en samlet Behandling. *Svend Larsen.*

Assistant Professor of History ved Minnesotas universitet Lawrence D. Steefel har 1932 i serien Harvard Historical Studies udsendt en bog om *The Schleswig-Holstein Question*, der paa et par hundrede sider giver en klar og sober skildring af det dansk-tyske spørgsmaal 1863—64, set som et led i europæisk storpolitik. Forf. har gjort omfattende studier i de vigtigste europæiske arkiver — undtagen de russiske — og bl. a. i London fremdraget en række hidtil ubenyttede aktstykker til supplerings af den officielle blaabog («Denmark and Germany»), som iflg. Steefel udelader »practically all of the confidential conversations with foreign statesmen and politicians«. Det fortjener at paaskønnes, at forf. er fortrolig med danske kilder og behandlinger. Mest udførlig, levende og instruktiv er fremstillingen af den europæiske situation umiddelbart før og efter krigsudbruddet, der bringer en del nye oplysninger. Londonkonferencen behandles mere oversigtsmæssigt, med vægten lagt paa fremhævelse af linien i Bismarcks politik. Forf. finder den danske regerings fejltagte bedømmelse af den internationale situation forklarlig og undskyldelig, men hævder samtidig, i væsentlig overensstemmelse med Neergaard, at Danmark ved en klogere taktik kunde have forbedret sin position. »Instead of putting Bismarck into difficulties by showing greater moderation and willingness to compromise than did Prussia, the Danes twice, in December 1863, and in June 1864, played into his hands. If they had yielded on the question of the constitution in December, it would have been much more difficult for Bismarck to have secured a satisfactory pretext for war; and if they had accepted mediation in June, it would have been much more difficult for him to obtain all of Schleswig or even the maximum that he really wanted«. — Et tillæg til bogen indeholder en række hidtil utrykte akter fra arkiverne i London, Wien og Berlin. *Povl Bagge.*

Da det sjældent sker, at Folk uden Faguddannelse i større Udstrækning deltager i den historiske Forskning, er der Grund